



LASLO KRASNAHORKAI (1954), rođen u Đuli, u Mađarskoj, jedan je od najznačajnijih savremenih pisaca. Studirao je pravo u Segedinu i Budimpešti, a potom mađarski jezik i književnost na Univerzitetu „Etveš Lorand”. Književnu afirmaciju stekao je već debitantskim romanom *Satantango* iz 1985. godine, delom koje ga je odmah postavilo u središte mađarske književnosti. U delima koja su usledila – među kojima se izdvajaju *Odnosi milosrđa – Pripovetke o smrti, Melanholija otpora, Rat i rat, Zatočenik iz Urge, Povratak barona Venkhajma* – Krasnahorkai je izgradio opus u kome se istorija, politika, teologija, ludilo i propast civilizacije prelamaju kroz sudbine pojedinaca izgubljenih u svetu koji više ne nudi čvrst oslonac. Njegovu prozu obeležavaju duge, hipnotičke rečenice, gust pripovedački ritam i neumoljivo poniranje u svetove moralnog rasula, duhovne pustoši i ljudske nemoći. Krasnahorkaijevo delo često se dovodi u vezu sa Kafkom, Beketom, Gogoljem i Melvilom, ali njegov glas ostaje autentičan – istovremeno proročki, ironičan, uznemiren i precizno usmeren ka najnižim oblicima ljudske slabosti. Dobitnik je brojnih mađarskih i međunarodnih priznanja, među kojima se izdvajaju „Atila Jožef”, „Tibor Deri”, kao i Međunarodna nagrada „Buker”. Nobelovu nagradu za književnost osvojio je 2025. godine.



Laslo Krasnahorkai
SATANTANGO

edicija

KIRKA (knjiga br. 70)

Prevod s mađarskog

Zoltan Mogušćij

Redaktura prevoda i pogovor

Marko Čudić

uredništvo

Anđelka Nastić

Tamara Krstić

Aleksandar Šurbatović

lektura

Snežana Palačković

Copyright © 1985 László Krasznahorkai

First published in Hungarian as

Sátántango in 1985

Copyright © Serbian translation by

Zoltan Mogušćij 2016

Copyright © za srpsko izdanje Saturna &

Blum izdavaštvo 2026





sadržaj

prvi deo

I Vest o njihovom dolasku	11
II Vaskrsavamo	32
III Znati nešto	62
IV Paukov rad I	91
V Načinje se	123
VI Paukov rad II	151

drugi deo

VI Irimija drži govor	183
V Perspektiva, spreda	207
IV Vaznesenje? Bunilo?	236
III Perspektiva, odostraga	260
II Samo brige, samo rad	285
I Krug se zatvara	294

Marko Čudić: <i>Laslo Krasnahorkai: Od đavoljeg plesa u panonskom blatu do dalekoistočnih meditacija</i>	313
--	-----

*U tom slučaju, radije ću ga
propustiti tako što ću da čekam.*

– F. K.

prvi deo

I

vest o njihovom dolasku

Jednog jutra krajem oktobra, nedugo pre nego što su prve kapi nemilosrdno dugih jesenjih kiša počele da natapaju slatinastu, ispucalu zemlju na zapadnoj strani naselja (da bi kasnije, sve do prvih mrazeva, poljski putevi od smrdljivog mora blata postali neprohodni, a grad nepristupačan), Futaki se probudio na zvuke zvona. Najbliža kapela nalazila se četiri kilometra jugozapadno, sama-samcata u nekadašnjem Hohmajsovom ataru, ali tamo ne da zvona nije bilo nego se za vreme rata i toranj srušio, a grad je bio isuviše daleko da bi se odatle išta moglo čuti. Uostalom, ovi zvonki, trijumfalni zvuci nisu ga ni podsećali na zvuke udaljenog zvona, već se činilo da ih vetar valja negde sasvim izbliza („Kao da iz pravca mlina...“). Podnimio se na jastuku kako bi pogledao kroz kuhinjski prozor veličine mišje rupe, ali iza napola zamagljenog stakla, naselje koje se kupalo u plavetnilu svitanja i sve prigušenijem brujanju zvona još je bilo nemo i nepomično: sa suprotne strane ulice, od međusobno udaljenih kuća, samo se kroz doktorov zastrti prozor cedila svetlost, a i to samo zbog toga što njen stanar godinama

nije mogao da zaspi u mraku. Zadržao je dah kako mu u oseci zvonjave ne bi promakao nijedan zalutali, zvonki zvuk, jer je hteo da sazna istinu („Mora da još spavaš, Futaki...”), a za to mu je bio potreban svaki pojedinačni zvuk, ma koliko oskudan bio. Svojim, već legendarnim mačje mekim koracima došepao je do prozora po ledeno hladnim kamenim pločama kuhinjskog poda („Zar niko nije budan? Zar niko ne čuje? Niko drugi?”), otvorio je kapke i nagnuo se kroz prozor. Ošinit reskim, vlažnim vazduhom, načas je morao da zatvori oči; u tišini koja je od kukurikanja petlova, udaljenog laveža i huka netom oživelog oštrog, neumoljivog vetra postajala još dublja, uzalud je čulio uši, nije čuo ništa osim tupih otkucaja svog srca; kao da je sve ovo bilo samo avetinjska igra njegovog polusna, kao da („...neko želi da me zaplaši”). Tužno je posmatrao zloslutno nebo, ostatke leta opustošenog najezdom skakavaca, i najednom spozna kako i proleće i leto i jesen i zima jezde preko jedne te iste hrpe bagremovog suvarka, i kao da je osetio da u nepomičnoj sferi vekovečnosti svekoliko vreme zbija lakrdiju, đavolski poravnavajući džombe i jaruge haosa, i stvorivši uzvisinu, mahnitost podmeće kao nužnost... video je sebe kako se u mukama batrga na drvenom krstu sopstvene kolenke i mrtvačkog sanduka, da bi ga na kraju jedna ravnodušno izrečena presuda ogoljenog – bez titula i odličja – predala u ruke perača leševa, grohotu revnosnih gulikoža, odakle mu se onda nemilosrdno ukazuje istinska mera ljudskih stvari, bez ikakve šanse da ga marker i jedna staza odvede nazad, jer biće svestan i toga da se s prevarantima upustio u takvu partiju koja je unapred izgubljena i na kraju koje će ga lišiti i poslednjeg

oružja – nade da će ikada naći put do kuće. Okrenuo je glavu u stranu, prema nekada prenaseljenim i bučnim, a danas trošnim i napuštenim zgradama na istočnoj strani naselja, i s gorčinom je gledao kako se kroz grede ogo-ljenog krova jedne urušene salašarske kuće probijaju prvi zraci nabreklog crvenog sunca. „Moram najzad da se nakanim. Ovdje ne mogu ostati.” Ponovo se uvukao pod topli jorgan, glavu spustio na ruku, ali oči nije mogao da sklopi: ta sablasna zvona su ga prestravila, a još više ova iznenadna tišina, ovaj preteći muk, jer je osećao da sada već svašta može da se desi. Ništa se, međutim, nije mica-lo kao što se ni on u krevetu nije pomerao, sve dok među nemim predmetima koji su ga okruživali najednom ne započne neki nervozan razgovor (kredenac je zaškrupao, šerpa je zazvečala, jedan porculanski tanjir je skliznuo na svoje mesto); tada se iznenada okrenuo u krevetu, okrenuo je leđa mirisu znoja koji je kuljao iz gospođe Šmit, jednom rukom je napipao uz krevet spremljenu ča-šu vode i u jednom gutljaju je iskapio. To ga je oslobodilo ovog detinjastog straha; uzdahnuo je, obrisao znojavo čelo, i pošto je znao da Šmit i Kraner verovatno tek sada sateruju goveda da bi ih sa Slatine dognali do štale Gazdinstva koje se nalazi severno od naselja, gde će najzad dobiti svoju mukotrpno zarađenu osmomesečnu platu, i da će zbog toga proći još dobrih nekoliko sati dok odatle peške ne stignu kući, rešio je da pokuša još malo da od-spava. Sklopio je oči, okrenuo se na bok, zagrlio ženu, već je umalo i zadremao, kad ponovo začu zvona. „Bestraga mu glava...!” Smaknuo je sa sebe jorgan, ali u trenutku kada mu je golo, čvornovato stopalo dotaklo kuhinjski pod, zvuci su iznenada utihnuli, kao („Na nečiji znak...”).

Ruku sklopljenih u krilu, poguren, sedeo je na ivici kreveta, pogled mu je zastao na praznoj čaši; grlo mu je bilo suvo, desna noga bridela i više nije imao hrabrosti ni da se vrati u krevet ni da ustane. „Najkasnije sutra polazim.” U opusteloj kuhinji redom je obuhvatio pogledom još donekle upotrebljive predmete: šporet ubrljan zagorelom mašću i ostacima hrane, udno gurnutu košaru pokidane drške, ćopavi sto, prašnjave ikone na zidu, lonce i šerpe naslagane u uglu do vrata; na kraju se okrenuo prema majušnom prozoru kroz koji se već probijala svetlost, video je ogolele grane bagrema, ugnuti krov kuće Haličevih, nakrivljeni odžak, dim koji iz njega suklja. „Uzeću svoj deo, i još večeras... najkasnije sutra. Sutra ujutru.” „Joj, Bože!” – prenula se pored njega prestravljenog gospođa Šmit; očajničkim pogledom osvrnula se u polumraku, grudi su joj soptale, ali pošto je shvatila da je okružena poznatim stvarima, s olakšanjem je uzdahnula i ponovo spustila glavu na jastuk. „Šta je bilo, ružan san?” – upita Futaki. Još uvek uplašenog pogleda, gospođa Šmit je piljila u tavanicu. „Gospode Bože, još pitaš!” – uzdahnula je ponovo i stavila ruku na srce. „Da ne veruješ! Zamisli... sedim ti ja tako, u sobi, i... odjednom neko kuca na prozoru. Ne smem da otvaram, samo prilazim i provirujem kroz zavesu. Tek mu leđa vidim jer već kvaku drmusa... i usta, kako se nešto dernja, ali ne razumem šta... lice mu čekinjasto i kao da su mu oba oka staklena... strašno... Onda se setim da sam sinoć samo jednom okrenula ključ u bravi, ali znam da će, dok stignem do vrata, već biti kasno... zato brzo zalupih kuhinjska vrata i tada se setih da nema ključa... Dođe mi da kriknem, ali ni glasa ne mogu da pustim. Zatim... ne

sećam se... kako ili zbog čega, tek... najednom se kroz prozor pojavi lice gospođe Halič, kezi se... znaš kakva je kad se kezi... zuri ona tako u kuhinju... a onda, ne znam kako... nestade... ali onaj napolju već počinje da šutira vrata, znam da će za koji časak da provali i onda se setim kuhinjskog noža, dotrčim do kredenca, ali je fioka zaglavljena, pokušavam da je izvučem... umalo da svisnem od straha... onda čujem da onaj spolja, uz veliki prasak provaljuje vrata i već dolazi hodnikom... fioku još uvek ne mogu da izvučem... a on je već tu, na kuhinjskim vratima... najzad otvaram fioku, vadim nož, dok se on primiče mlatarajući rukama... i ne znam... tek, odjednom, eno ga već kako leži tamo u uglu, pod prozorom... i da, kod sebe ima gomilu plavih i crvenih šerpi, koje razleću po kuhinji... i onda osetim da mi se pôd pod nogama pomera, i zamisli, cela kuhinja počinje da se zahuktava, kao automobil... više ni sama ne znam kako je bilo..." – završila je i nasmejala se s izrazom olakšanja. „Lepo bogami!" – zavrte glavom Futaki. „A mene su, zamisli, probudila crkvena zvona..." „Šta?!" – pogleda ga žena zabezeknuto. „Zvona? Odakle?" „To ni meni nije jasno. I to dva puta zaredom..." Gospođa Šmit takođe zavrte glavom. „Još ćeš na kraju da poludiš." „Možda sam i ja sve samo sanjao" – promrmlja uznemireno Futaki. „Danas će se nešto desiti... pazi šta sam ti rekao." Žena mu je ljutito okrenula leđa. „Stalno to ponavljaš, prekini više s tim." Tada u stražnjem delu dvorišta iznenada zaškripi kapija. Pogledaše se uplašeno. „Mora da je on!" – prošputa gospođa Šmit. „Osećam da je on." Futaki se nervozno podigao. „Ali... to je nemoguće! Baš su poranili..." „Otkud ja znam, možda...! Ma, kreni već jednom!"

Skočio je iz kreveta, odeću zgrabio pod mišku, za sobom hitro zatvorio vrata i obukao se. „Štap! Ostavio sam ga napolju.” Šmitovi još od proleća nisu zalazili u sobu. Prvo je zidove prekrila zelena plesan, u trošnom, ali uvek prebrisanom ormaru ubuđavila se odeća, peškiri i sva posteljina, posle nekoliko nedelja na escajgu, čuванom za praznične prilike, nahvatala se rđa, razlabavile su se nogare velikog, čipkanim stolnjakom prekrivenog stola, i pošto su i zavesе požutele, a i sijalica јednog dana pregorela, definitivno su se preselili u kuhinju, a sobu prepustili miševima i paucima, pa neka u njoj rade šta im je volja, protiv toga se ionako više ništa ne može. Oslonio se na ragastov i razmišljao kako da se neopaženo izvuče; međutim, situacija se činila poprilično beznadežnom, jer da bi se išunjao, svakako mora da prođe kroz kuhinju, a da kroz prozor šmugne, što bi gospođa Kraner ili gospođa Halič svakako primetile, pošto јednim okom neprekidno motre šta se vani dešava, za to se osećao odveć matorim. Osim toga, tu je i štap; ako ga Šmit primeti, odmah će znati da se krije negde u kući, zbog čega i bez svoje nadnice može ostati, pošto u tim stvarima Šmit ne zna za šalu, i moraće da se izgubi isto kao što je i pre sedam godina – nedugo po objavi, u drugom mesecu procvata – i pristigao: u poderanim pantalonama, izbledelom ogrtaču, praznih džepova i gladan. Gospođa Šmit je istrčala u hodnik, a on prislonio uho na vrata. „Ni reč da nisam čuo, mala!” – začu se Šmitov promukli glas. „Biće onako kako ja kažem. Je l’ jasno?” Futakija preplavi znoj. „Moj novac.” Osećao se kao u klopци. Za razmišljanje, međutim, nije bilo vremena, stoga je odlučio da ipak šmugne kroz prozor, jer „valja odmah nešto

preduzeti". Već se mašio kvake kako bi otvorio prozor kada začu Šmita kako prolazi hodnikom. „Ide da piša!" Na vrhovima prstiju došunjao se natrag i bez daha osluškivao. Kada su se vrata koja izlaze na stražnje dvorište napokon za Šmitom zalupila, oprezno se išunjao u kuhinju, odmerio je gospođu Šmit koja je nervozno mlatala rukama i bez glasa pojurio ka izlazu, brzo je izašao i kada je već bio siguran da mu se kumašin vratio, snažno je pokucao na vrata, kao da je upravo stigao. „Ima li nekoga? Kumašine!" – viknu gromkim glasom, pa – da bi ga sprečio u bekstvu – odmah otvori vrata i dok je Šmit izašao iz kuhinje želeći da kroz stražnja vrata klinse, već mu je preprečio put. „Vidi, vidi!" – poče cereći se podrugljivo. „Kuda toliko žurno, kumašine?" Šmit ni glasa nije mogao da izusti. „E, pa ja ću ti reći! Pomoći ću ti, kumašine, hoću, ništa ti ne brini!" – nastavi smrknutog lica. „Hteo si da kidneš s novcem! Je l' tako? Jesam li pogodio?" Pa, budući da je Šmit još uvek bez reči treptao, zavrte glavom. „Eee, moj kumašine. Ko bi rekao?" Vratili su se u kuhinju i seli za sto jedan naspram drugog. Gospođa Šmit je napeto vršljala oko šporeta. „Slušaj, kumašine..." – poče Šmit zamuckujući. „Odmah ću ti objasniti..." Futaki ga prekide. „Jasno je meni i bez toga! Jedno mi samo reci, je li i Kraner umešan?" Šmit je nevoljko klimnuo. „Pola-pola." „Majku li vam vašu!" – besneo je Futaki. „Mene bi da zavrnete." Pognuo je glavu. Razmišljao je. „I? Šta sada?" – upitao je zatim. Šmit je ljutito širio ruke. „Kako šta? I ti si u igri, kumašine." „Kako to misliš?" – zainteresovao se Futaki i usput već računao. „Delićemo na tri dela" – odgovori Šmit usiljeno. „Samo, nikom ni reč." „To nek te ne brine." Gospođa Šmit

je uzdahnula pored šporeta. „Pa jeste li vi normalni? Mislite da će vam tek tako proći?” Kao da je nije ni čuo, Šmit je zario pogled u Futakijevo lice. „Eto. Ne možeš reći da nismo raščistili. Samo, nešto da ti kažem, kumašine! Nemoj da me upropastiš!” „Ta zar se nismo dogovorili?” „Dabome, oko toga nema više nikakvog spora!” – nastavi Šmit i glas mu postade molećiv. „Samo te molim... da mi svoj deo pozajmiš na neko kratko vreme! Samo na godinu dana! Dok se negde ne skućimo...” Futaki je besno planuo. „A da ti još i jajca titram, a, kumašine?!” Šmit se nagnu napred i levom rukom ščepa sto. „Ne bih te molio da mi nedavno sâm nisi rekao da ti oдавde nikud nećeš! Šta će ti onda sve? Samo na godinu dana... na godinu dana! Nama taj novac treba, shvati, treba nam. Sa tih dvadeset soma ne mogu ništa, ni salaš ne mogu da kupim. Dobro, daj mi bar deset!” „Ne zanimaš me!” – odvrati Futaki nervozno. „Uopšte me ne zanimaš. Ni ja ne želim da crknem ovde živ zakopan!” Šmit je ljutito vrteo glavom, od besa se gotovo rasplakao, zatim je opet krenuo iz početka, uporno i sve nemoćnije, nalaktivši se na kuhinjski sto koji je na svaki njegov pokret odgovarao klimanjem, kao da i sam staje u njegovu odbranu, kumeći ga „da se smiluje” i popusti pred molećivim rukama svoga kumašina, i već je malo nedostajalo pa da Futaki poklekne, kad mu najednom pogled odluta da bi se na kraju zaustavio na milionima zrnaca prašine, uskovitlanih u svetlosti koja je u tankim zracima upadala, a nozdrve mu zapahnu ustajali miris kuhinje. Iznenada na jeziku oseti kiselkast ukus i pomisli – evo smrti. Nakon što je naselje raspušteno, a ljudi se razbežali isto onako žurno kako su i pridošli, dok je on – zajedno sa nekolicinom

porodica, doktorom i direktorom škole koji, kao ni on, nisu imali kud – zaglavio ovde, dan za danom ispitivao je ukus hrane, znajući da se smrt prvo useljava u supe, meso, zidove; pre nego što bi progutao, zalogaje bi dugo prevrtao u ustima, sporo je ispijao vino do kojeg je retko kada dolazio ili pak vodu, a katkad bi osetio neodoljivu potrebu da sa zida mašinske hale bivše crpne stanice u kojoj je stanovao odlomi parče šalitrom natopljenog maltera i da ga okusi ne bi li u kakvoj nepravilnosti koja remeti uobičajeni poredak aroma i ukusa prepoznao Opomenu, budući da se uzdao da je smrt tek svojevrsno upozorenje, a ne užasavajuće konačno stanje. „Ne tražim poklon” – nastavio je Šmit posustalo. „Tražim pozajmicu. Shvataš, kumašine? Pozajmicu. Tačno za godinu dana vratiću ti sve do poslednje pare.” Snuždeno su sedeli za stolom, Šmita su oči pekle od umora dok je Futaki utonuo u tajanstvene šare kamenih pločica da se na njemu ne bi videlo koliko se boji, a što se toga tiče, ionako ne bi umeo da im objasni zašto. „Koliko sam puta, po najvećoj vrućini, kada čovek ne sme ni da diše jer se boji da iznutra ne izgori, sam-samcat odlazio do Slatine, hajde reci?! Ko je nabavljao drva? Ko je podigao tor? Mučio sam se baš koliko i ti, ili Kraner, ili Halič! I sad mi tražiš, kumašine, da ti zajmim. I kad ću onda sledeći put da te vidim, a?!” „Dakle, ne veruješ mi” – reče Šmit uvređeno. „Jok ja!” – planuo je Futaki. „Domundavaš se s Kranerom, pre svitanja bi da šmugnete s novcem i posle svega još i da ti verujem?! Pa jesam li ja budala?” Sedeli su bez reči. Žena je zveckala sudovima pored šporeta, motali su cigarete – Šmit razočarano, a on drhtavim rukama; ustao je od stola, odšepao do prozora i levom

rukom se oslonivši na štap posmatrao talasanje kiše iznad krova, podatno savijena stabla pod naletima vetra, preteći luk koji su njihove gole grane ocrtavale u vazduhu; pomislio je na njihovo korenje i na životodavni mulj u koji se ova zemlja sada već pretvorila, i na onu tišinu, onu nemu zasićenost od koje je toliko strepeo. „Pa... onda...!” – rekao je oklevajući. „Zašto ste se vratili, ako ste već...” „Zašto pa zašto!” – gundao je Šmit. „Zato što smo se tek usput dosetili, u povratku. I dok smo došli sebi, već smo bili tu, pred naseljem... A i žena... Kako nju da ostavim?...” Futaki je klimao glavom. „A šta je s Kranerom?” – upitao je kasnije. „Šta ste se dogovorili?” „I oni drežde kod kuće. Žele da odu na sever, gospođa Kraner je čula da tamo ima neka propala drvara, šta li. Razišli smo se s tim da se vidimo kod krsta kad padne mrak.” Futaki je uzdahnio. „Dug je dan. Šta će biti s ostalima? Sa Haličem, sa direktorom?” Šmit je snuždeno kršio prste. „Otkud znam? Halič će naravno da prespava ceo dan. Juče je kod Horgoševih bila velika terevenka. A gospodina direktora neka grom spali gde god ga zatekne! Ako zbog njega bude problema, završiće i on u jendeku kao i njegova idiotska majka, samo mirno, kumašine, nemaš brige.” Rešili su da noć dočekaju tu, u kuhinji. Futaki je dovukao stolicu do prozora da bi kuće sa suprotne strane ulice držao na oku, Šmita savlada san i navaljen preko stola zahrka, a žena izvuče iza kredenca vojnički sanduk s metalnom oplatom, očisti s njega prašinu, obrisa i unutrašnjost, zatim bez reči poče da pakuje stvari. „Pljušti” – reče Futaki. „Čujem” – odgovori žena. Slabašna sunčeva svetlost jedva se probijala kroz kovitlac nagomilanih oblaka koji su plovili ka istoku; kuhinja

je utonula u gotovo večernji sumrak, nije se moglo tačno razaznati da li su treperave mrlje koje su se na zidu ocrtavale tek senke ili zloslutni tragovi očaja skrivenog iza njihovih nadonosnih misli. „Poći ću na jug” – rekao je Futaki zureći u kišu. „Tamo su zime ipak kraće. U okolini nekog bogatijeg grada iznajmiću salaš i povazdan ću da kiselim noge u laboru tople vode...” Kapi kiše pitomo su se slivale sa obe strane prozora, iznutra, od gornjeg proreza širine prsta, pa sve do mesta gde se prozorski okvir i pajanta dodiruju, gde su malo-pomalo napunile i najmanju napuklinu, i probijajući se do ivice pajante, ponovo se razdelivši u kapi, počele da padaju u Futakijevo krilo, dok se on, i ne primetivši to, jer odande kuda je odlutao, bilo je teško vratiti se, u tišini umokrio. „Ili ću da se zaposlim kao noćni čuvar u nekoj fabrici čokolade... možda kao portir u ženskom internatu... I pokušaću da zaboravim sve, treba mi samo labor tople vode naveče pa da samo gledam kako ovaj usrani život prolazi...” Kiša koja je do tada tiho sipila sada je počela da lije, kao bujica koja probija nasip, poplavila je ionako već prida-vljenu zemlju, urezujući uske, krivudave kanale u kosine, i mada se kroz staklo više ništa nije videlo, ipak se nije okrenuo, gledao je u crvotočni okvir, u rupe odakle je poispadao gips, dok se najednom na staklu nije pojavila neka maglovita silueta, zatim su se lagano izdvojili obrisi ljudskog lika, ali nije odmah znao čijeg, sve dok se i par uplašениh očiju nije raspoznao; tada je već gledao u „sopstveni istrošeni obraz”, prepoznao ga je, zgranuto i bolno, jer je osećao: vreme će mu rastočiti crte lica isto tako kao što se sada razlivaju tu, na staklu; taj odraz isijavao je jedno veliko, još nepoznato siromaštvo prema

kojem upravo polazi, noseći naslagane slojeve sramote, ponosa i straha. Odjednom ponovo oseti kiselkast ukus na jeziku, seti se zvona u svitanje, čaše, kreveta, bagremovog suvarka, hladnih kamenih pločica u kuhinji i gorko nakrivi usta. „Lavor tople vode! Dodavola! Ta svaki dan kiselim noge...” Iza sebe začu prigušeni jecaj. „Šta ti bi?” Ali gospođa Šmit nije odgovarala, postićeno se okrenula, ramena su joj se tresla od plača. „Čuješ li? Šta ti je?” Žena ga je pogledala, ali kao da je shvatila da reči ovde više nemaju smisla, ćutke je sela na hoklicu uz šporret i izduvala nos. „Zašto ćutiš?” – navaljivao je Futaki tvrdoglavo. „Koji ti je andrak?” „A kuda bismo mi to pošli?!” – prasnula je gorko gospođa Šmit. „Već u prvom gradu ukebaće nas panduri! Kako ne shvataš? Ni za ime nas neće pitati!” „Šta to lupetaš?” – usprotivi se ljutito Futaki. „Džepovi ti puni para, a ti...” „O tome ti i govorim!” – prekide ga žena. „O novcu! Makar ti budi pame-tan! Poći... sa ovim bednim sandukom... kao gomila pro-sjaka!” Futaki se razbesneo. „E, sad je dosta. Ne mešaj se. Ovo se tebe ne tiče. Tvoje je da ćutiš.” Gospođa Šmit je poskočila. „Šta?! Šta je moje?” „Ma, zaboravi” – odgo-vorio je Futaki tiho. „I tiše malo, probudićeš ga.” Vreme se sporo vuklo, na sreću budilnik je odavno prestao da radi, pa ih nije otkucajima podsećao na to, ali žena je ipak gledala u nepomične skazaljke dok je varjačom pokatkad mešala uzavreli paprikaš, zatim su obamrlo sedeli nad tanjirima koji su se pušili; dvojica muškaraca, uprkos neprekidnom nutkanju gospođe Šmit („Šta čekate? Hoćete da jedete noćas, u blatu, do kože proki-sli?”), hranu nisu ni taknula. Svetlo nisu palili, mada su se u mučnoj tišini stvari pred njihovim očima zamutile,

lonci uz vrata su oživali, sveci na zidu vaskrsnuli, katkad se čak učinilo da u krevetu leži neko, a da bi se oslobodili tog priviđenja, povremeno bi se kradomice pogledavali, ali sa lica svakog od njih zračila je ista nemoć; i mada su znali da ne mogu krenuti pre nego što se smrkne (bili su sigurni da ili gospođa Halič ili direktor škole dežuraju na prozoru i posmatraju put koji vodi prema Slatini, sve zabrinutiji što Šmit i Kraner kasne bezmalo pola dana), čas se Šmit, čas se žena pomicala da bi, prenebregavajući svaku predostrožnost, pošli već u sumrak. „Idu u bioskop” – obavestio ih je tiho Futaki. „Gospođa Halič, gospođa Kraner, direktor škole i Halič.” „Gospođa Kraner?” – poskoči Šmit. „Gde je?” I dotrča do prozora. „U pravu je. Potpuno je u pravu” – primetila je gospođa Šmit. „M’rš” – zareža Šmit. „Samo polako, kumašine!” – smirivao ga je Futaki. „Ima ova žena mozga. Svakako moramo sačekati mrak, zar ne? Ko će tada da posumnja?” Šmit je gundajući seo za sto i zario lice u šake. Futaki je potišteno pućkao pored prozora. Gospođa Šmit je iz dna kredenca izvukla kanap od kudelje i pošto su brave na vojničkom sanduku bile zardale i pošto je uzalud pokušavala da ih zatvori, čvrsto ga je povezala, odnela do vrata, pa je sela do muža i sklopila ruke. „Šta čekamo?” – reče Futaki. „Podelimo taj novac!” Šmit je pogledao u ženu. „Nemojmo žuriti s tim, kumašine.” Futaki s mukom ustade pa sede i on za sto. Raširio je noge i češkajući čekinjavo lice oči upro u Šmita. „Daj da ga podelimo.” Šmit je trljao slepoočnicu. „Ne boj se, kad bude vreme, dobićeš ga.” „Ajde kumašine, šta se nećkaš?” „Ta, šta si navalio? Sačekajmo dok nam Kraner da i drugi deo.” Futaki se smeškao. „Stvar je vrlo prosta.

Ono što je kod tebe, podelićemo. A ono što nam još sle-
duje, podelićemo kod krsta." „U redu" – pristade Šmit.
„Dodaj lampicu." „Neka, ja ću" – skoči uzbuđeno žena.
Šmit, iz unutrašnjeg džepa vetrovke izvuče prepuni,
smoćeni koverat, obmotan kanapom. „Sačekaj" – zau-
stavi ga gospođa Šmit i krpom prebrisa stolnjak. „Sad
može." Šmit poturi jedno izgužvano parče papira Futa-
kiju pod nos („Evo i priznanice" – rekao je. „Da ne misliš
da te varam."), koji ga je, naherene glave, pogledom brzo
preleteo i rekao: „Brojmo onda." Baterijsku lampu je gur-
nuo ženi u ruke i užarenim pogledom pratio je putanju
svake pojedinačne banknote, dok su se one, šušajući
među Šmitovim zdepastim prstima sabirale u sve deblju
hrpu na suprotnom kraju stola, i sada ga je već razumeo,
a iz njega su isparili i poslednji tragovi ljutnje, jer „zaista,
nije ni čudo što čovek, videvši sav taj novac, izgubi pa-
met i sve bi stavio na kocku ne bi li ga se dokopao". Že-
ludac mu se zgrčio, usta mu se najednom napuniše plju-
vačkom, srce mu se popelo u grlo, i dok se svežanj
znojem uflekanih novčanica u Šmitovim rukama stanji-
vao da bi hrpa na suprotnom kraju stola istom brzinom
narastala, zaslepi ga ustreptala, skakutava svetlost lam-
pe, kao da ju je gospođa Šmit namerno uperila u njego-
ve oči, u glavi mu se vrtelo, malaksavao je, ponovo je
došao sebi tek kada je začuo promukli Šmitov glas: „I
ovo je tačan iznos." A kada je on u prebrajanju svog dela
stigao baš do polovine, neko je – tik pod prozorom –
viknuo: „Gospođo Šmit, zlaćana moja, jeste kod kuće?"
Šmit ote baterijsku lampu ženi iz ruke i ugasi je, pa po-
kaza na sto i šapnu: „Sakrij to, brzo!" Munjevitim pokre-
tom gospođa Šmit pokupi novac i potrpa ga u nedra, pa

bez glasa pomerajući usne reče: „Go-spo-đa Ha-lič!” Futaki se zavukao između šporeta i kredenca, pribivši leđa uz zid, u mraku su se od njega videle samo dve fluorescentne tačke, kao da se u ćošku krije neka mačka. „Izađi i pošalji je dođavola!”, šapnu Šmit i isprati ženu do vrata, na čijem pragu je ova načas zastala, uzdahnula, zatim izašla na hodnik i nakašljala se. „Evo me!” „Ako nije primetila svetlost, spašeni smo!” – šapnuo je Šmit Futakiju, ali u to zapravo ni sam nije verovao, a kada se zavukao iza vrata, spopade ga takva nervoza da ga je mesto jedva držalo. „Ako uđe, zadaviću je” – pomisli odlučno i proguta pljuvačku. Osećao je da mu jedna žila na vratu divlje pulsira, kao da će mu glava pući; pokušao je da se orijentiše u mraku, ali kada je primetio kako se Futaki najednom odmiče od zida, traži štap i praveći veliku buku seda za sto, pomisli da mu se priviđa. „Šta radiš, zaboga?” – prosikta jedva čujno i stade mahnito da mlatara rukama ne bi li ga stišao. Ali Futaki nije obraćao pažnju. Zapalio je cigaretu, podigao upaljenu šibicu i mahnio Šmitu da prekine više s tim i da bi mu bilo bolje da i sam sedne. „Gasi to, budalo!” – besneo je ovaj iza vrata, ali se nije pomerao, pošto je znao da bi ih i najmanja buka momentalno odala. Futaki je, međutim, mirno sedeo za stolom i mozgaajući ispuštao dim. „Kakva budalaština” – pomislio je tužno. „U ovim godinama... uleteti... u ovakvu ludost!” Sklopio je oči i pred sobom video opusteli drum, i samog sebe, kako odrpan, iscrpljen grabi ka gradu, i naselje, kako se sve više udaljava, kako ga polako guta horizont; tada je shvatio da je novac izgubio i pre nego što ga se domogao, jer ono što je odavno slutio, sada se potvrdilo: nije da ne može, već

više i ne želi da ode odavde, jer ovde bar može da se šću-ćuri u senci prizora na koje je navikao, dok tamo, izvan naselja, ko zna šta bi ga čekalo. Sada, neki maglovit nagon šaputao mu je da su ta zvonjava u svitanje, ova zavera, neočekivana poseta gospođe Halič duboko povezane, jer je bio gotovo siguran u to da se nešto desilo, pa otud i ova neobična i dugotrajna vizita... A gospođa Šmit se još nije vraćala... Nervozno je primakao cigaretu ustima i dok ga je obujmljivao dim koji je oko njega lagano plutao, mašta mu se – kao već bezmalo zgasnuta vatra – ponovo rasplamsala. „Možda se život vrati u naselje? Možda će ubrzo doneti nove mašine, doći će novi ljudi i sve će krenuti ispočetka? Popraviće zidove, prekrećiće zgrade, pokrenuće crpnu stanicu? I tražiće mehaničara?” Gospođa Šmit je, bleđa, stajala na vratima. „Možete izaći” – rekla je prigušenim glasom i upalila svetlo. Šmit je žmirkajući priskoćio. „Šta radiš?! Gasi to! Videće nas!” Gospođa Šmit je odmahнула glavom. „Prestani više. Svi znaju da sam bar ja kod kuće. Zar ne?” Šmit usiljeno klimnu i zgrabi ženinu ruku. „Šta je bilo?! Je l’ videla svetlost?” „Jeste” – odgovori gospođa Šmit. „Ali sam joj rekla da me je od nervoze što vas još nema savladao san. Onda sam se probudila, ali kako sam upalila svetlo, sijalica je samo pucnula pa se ugasila. Baš sam je menjala kada me je viknula, otud svetlost baterijske lampe...” Šmit je zadovoljno mumlao, ali se posle iznova natmuriro. „A je li... to mi reci... je li nas primetila?” „Nije. Sigurno nije.” Šmit je odahnuo. „Pa šta je onda, zaboga, htela?” Žena ga pogleda zbunjeno. „Poludela je” – rekla je tiho. „Bilo je samo pitanje vremena” – primetio je Šmit. „Kaže da...” – nastavila je oklevajući gospođa Šmit,

gledajući čas u Šmita, čas u Futakija koji je napeto slušao – „kaže da kaldrmom idu Irimija i Petrina... ovamo, u naselje! I... da su možda već i stigli u krčmu...” Nakratko ni Futaki ni Šmit nisu mogli da progovore. „Navodno ih je u gradu video... kondukter sa međugradskog...” – prekinula je žena tišinu i zagrizla usnu. „I da su... pešice krenu... krenuli ka naselju... po ovom kijametu... video ih je kondukter kada je žureći kući skrenuo kod odvajanja za Elek, jer onamo mu je salaš.” Futaki se hitro podigao. „Irimija? I Petrina?” Šmit se nasmejao. „Tâ gospođa Halič je zaista odlepila. Biblija joj je mozak zamutila.” Gospođa Šmit se nije pomerala. Zbunjeno je širila ruke, zatim je naglo potrčala ka šporetu, skljkknula se na hoklicu, nalaktila na butine i glavu zarila u dlanove. „Ako je ovo istina...” – prošaputa, a oči joj sevuše. „Ako je ovo istina...” Šmit se nervozno brecnu na nju. „Ali, oni su mrtvi!” „Ako je ovo istina...” – rekao je tiho Futaki, kao da nastavlja misli gospođe Šmit. „Onda je... taj mali Horgoš nas je prosto slagao...” Gospođa Šmit je podigla glavu i pogledala u Futakija. „A baš on nam je to rekao.” „Tako je” – klimnu Futaki, pa drhtavim rukama pripali novu cigaretu. „Setite se samo! Ja sam i tada rekao da mi je cela priča sumnjiva... nešto mi je tu smrdelo. Ali me niko nije slušao... i na kraju sam i sâm poverovao.” Gospođa Šmit nije skidala pogled sa Futakija, kao da želi da ga hipnotiše. „Lagao je. To dete je... prosto lagalo. To je izvesno. Sasvim izvesno.” Šmit je nervozno gledao čas u jedno, čas u drugo. „Nije gospođa Halič ta koja je poludela, već vas dvoje.” Nije odgovarao ni Futaki, ni gospođa Šmit; gledali su se. „Jesi li ti šenuo!?” – planu Šmit i zakorači prema Futakiju. „Šeponjo jedan matori!”

Ali Futaki je odmahnuo glavom. „A, ne, ne, kumašine... Mislim da gospođa Halič zaista nije poludela” – kazao je Šmitu, pa pogleda u ženu i reče: „Sigurno je istina. Idem do krčme.” Šmit je sklopio oči i silom je nastojao da ostane miran. „Mrtvi su godinu i po dana. Godinu i po! Ta svi to znaju! Sa time se nije šaliti. Ne nasedajte! To je prosto klopka! Shvatate? Klopka!” Ali Futaki ga više nije slušao, već stade zakopčavati kaput. „Videćete, stvari će se srediti” – zaključio je, a iz njegovog samouverenog glasa dalo se zaključiti da je doneo konačnu odluku. „Irimija je” – dodao je uz osmeh i stavio ruku na Šmitovo rame – „veliki čarobnjak. Taj bi i od kravljih govana dvorac sagradio... da baš hoće.” Šmit je izgubio glavu; grčevito je ščepao Futakija za kaput i privukao ga sebi. „Ti si od govana, kumašine” – zareža – „ali samo za gnojivo i valjaš, to ti ja kažem. Misliš da ću dozvoliti da sa tog tvog pilećeg mozga skreneš baš na moj račun! Aaa ne, kumašine! Nećeš račun da mi pokvariš!” Futaki je mirno izdržavao njegov pogled. „Nemam ni nameru, kumašine.” „I? Šta će biti s novcem?” Futaki je pognuo glavu. „Podelićeš ga s Kranerom. Kao da se ništa nije desilo.” Šmit je skočio pred vrata i preprečio mu put. „Budale!” – urlao je. „Vas dvoje ste budale! Terajte se u pičku materinu! Ali novac...” – i podignu kažiprst – „novac ćete lepo ostaviti tu, na stolu. Preteći je pogledao u ženu. Čuješ, gaduro... Novac ostaje ovde. Je l’ jasno?!” Gospođa Šmit se nije pomerala. Oči joj sevuše nekom čudnom, neobičnom svetlošću. Lagano je ustala i napravila nekoliko koraka prema Šmitu. Svaki mišić na njenom licu bio je napet, usne su joj se stanjile, a Šmit se našao suočen s takvim ozračjem prezira i podsmeha da

je preneraženo gledajući u ženu nehotično počeo da uzmiče. „Nemoj da mi se dernjaš, zamlato jedna” – rekla je gospođa Šmit sasvim tiho. „Ja odoh, a ti vidi šta ćeš.” Futaki je čačkao nos. „Kumašine” – rekao je tiho – „ako su zaista tu, od Irimije ionako ne možeš pobeći, znaš i sam. Pa onda...?” Šmit je nemoćno prišao stolu i sručio se na stolicu. „Još da jedan pokojnik vaskrsne!” – promrmlja sebi u bradu. „A ovi nasedaju na tu baljezgariju... Ha-ha-ha, umreću od smeha!” Pesnicom je snažno lupio o sto. „Zar ne vidite u čemu je fora?! Nešto su nanjušili i sad bi da nas izmame... Futaki, kumašine, imaj bar ti malo zdrave...” Ali Futaki ga nije slušao; stade ispred prozora, ruku sklopljenih na leđima, i reče: „Setite se samo, na primer, kad nam je nadnica devet dana kasnila, a on je uveč...” Gospođa Šmit ga preseče strogim glasom. „Uvek nas je izvlačio iz bule.” „Fukare jedne izdajničke. Ma, trebalo je da znam” – promrmlja Šmit. Futaki se odmaknu od prozora i stade mu iza leđa. „Ako već toliko ne veruješ” – predložio je – „nek najpre ona ode... Reći će da tebe traži, jer više ne može da zamisli... i tako dalje...” „Budi bez brige” – dodala je žena. Novac je ostao u grudnjaku gospođe Šmit, budući da je i Šmit bio uveren da je to najsigurnije mesto, mada je svakako zahtevao da ga pričvrste nekom uzicom, i već bi i krenuo po nju da ga na jedvite jade nisu zadržali. „Odoh ja onda” – rekla je gospođa Šmit, munjevito je navukla kabanicu, nazula čizme i trčeći izašla, ubrzo je nestala u mraku, zaobilazeći bare u dubokim jendecima kolskog puta koji je vodio prema krčmi, i nijednom nije zastala da bi se osvrnula, ostavila ih je: ta dva kišom rastočena oblička na staklu. Futaki je smotao cigaretu i srećan i pun nade

pućkao; iz njega je iščezla sva napetost, osećao se raste-rećeno i sanjareći tako, pogledom je šarao po plafonu: mislio je na mašinsku halu crpne stanice i već je čuo mašine koje su godinama stajale nepomično i beživot-no, motore koji se, kašljucajući, doduše, stenjući i s mu-kom, ipak pale, i kao da ga je zapljusnuo miris svežeg kreća... tada začuše kako se ulazna vrata otvaraju i Šmi-tu je ostalo tek toliko vremena da skoči na noge pre nego što je gospođa Kraner već krenula sa pričom: „Sti-gli su! Jeste li čuli?” Futaki je ustao klimajući i nabio šešir na glavu. Šmit je sedeo utučeno, navaljen preko stola. „Muž mi je” – verglala je gospođa Kraner – „već krenuo, poslao me je samo za slučaj da još ne znate, mada već sigurno znate, videli smo s prozora da vam je bila gospođa Halič, ali odoh ja, da ne smetam, a što se novca tiče, moj muž poručuje, neka ga đavo nosi, nije ovo za nas, reče, pa... i u pravu je, jer bežati i kriti se, bez i jedne spokojne noći, to nikako, Irimija i Petrina, vide-ćete, znala sam da ništa od toga nije istina, ubijte me ako mi taj podmukli Horgošev mali nije uvek bio sum-njiv, čak mu i oči krivo stoje, ta i sami vidite da je sve izmislio, a mi poverovali, kažem vam, od početka...” Šmit je podozrivo odmeravao gospođu Kraner. „I ti si u igri, je l’ da?” – reče i kratko se zakikota. Gospođa Kra-ner na to podiže obrve i zbunjeno šmugnu napolje. „Ideš li, kumašine?” – upita Futaki zatim i zastade začas na pragu. Šmit je išao napred, Futaki se batrgao za njim, vetar mu je podizao sare ogrtača, štapom je napipavao put u mrklom mraku, drugom rukom držao je šešir da ne bi odleteo u blato, a kiša koja je nemilosrdno pljušta-la stopila je Šmitovo psovanje i Futakijevo bodrenje i

ohrabrivanje dok je neprestano ponavljao: „Ne žali, ku-
mašine! Videćeš, živ ćemo bogovski! Bogovski!”